

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА
У ХХІ СТОЛІТТІ: ПЕРСПЕКТИВНІ
ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ
ДОСЛІДЖЕНЬ»**

31 травня – 1 червня 2019 року

**Київ
2019**

Пісна Ю. В., Заборуєв Б. Р.
СОЦІАЛЬНЕ ВІДЧУЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО САМОТНОСТІ ПІДЛІТКІВ.... 141

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Васильєва М. П.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПІДЛІТКАМ
У СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ 144

Діба Ю. С., Стеценко І. І.
ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ДЕМОНСТРАТИВНОСТІ ТА РІВНЯ
СУБ'ЄКТИВНОГО ЩАСТЯ У ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ 147 ✓

Котлова Л. О.
ПОКАЗНИКИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТНИХ
ФОРМ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ 149

Чіп Р. С.
ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ 152

Якименко І. П.
АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАДАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 155

Якимець Д. В.
МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ 158

СЕКЦІЯ 13. ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Тимцуник Є. В.
ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ
ОСОБИСТОСТІ НА ОПИТУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПОЛІГРАФА 161

Що стосується середнього рівня, то тут найбільшу увагу слід приділяти вихованню та подоланню педагогічної запушеності серед дітей, впливу референтних груп і соціального оточення. За даним показником у нас лідером є перший курс (50%). Це люди, які щойно закінчили школу, відірвались від сім'ї (якщо навчаються в іншому місті), відчули послаблений контроль за їх поведінкою. Низький рівень також найбільше проявляється у студентів першого курсу (21%), він є ситуативним, емоційним, попередні наші дослідження вказують на те, що вони ще не володіють достатніми навичками самоконтролю та саморегуляції своїх емоційних станів.

Таким чином, можна зробити висновок, що конфліктні форми поведінки є результатом багатьох чинників, які як позитивно, так і негативно впливають на розвиток особистості і впливають на повсякденне життя студентів.

Чіп Р. С., кандидат психологічних наук,
асистент кафедри практичної психології

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

На сучасному етапі розвитку психологічної науки проблема гендерної ідентичності у період дорослішання особистості набуває особливої актуальності і пов'язана із дослідженням різних аспектів життєдіяльності: самовизначення, самореалізації і самоствердження. У соціокультурному просторі сучасні підлітки мають доступ до широкого спектру інформаційних джерел, які визначають їх статус серед однолітків і неабияк впливають на особистісне зростання та здійснення власного вибору у процесі гендерного самовизначення в умовах демократичного суспільства.

Загальноновизнані у вітчизняній психології сутнісні, атрибутивні ознаки особистості (активність, цілісність, унікальність, єдність), а також розгляд їх у контексті дослідження розвитку гендеру стали підґрунтям для вихідних уявлень про складний процес саморозвитку, гетерогенність його механізмів. Гендерна ідентичність особистості стає результатом складного процесу інтерналізації нормативів поведінки, прийнятих у даній культурі (Л. Виготський, М. Кіммель, Г. Костюк, С. Максименко, А. Менегетті, С. Рубінштейн та інші учені).

На думку О. Кікінежді, становлення гендерної ідентичності старших підлітків слід розглядати у контексті психологічних концепцій С. Бем, крізь призму гендерних схем і лінз, та у поєднанні із висновками Л. Виготського про «знакове опосередкування» психіки, коли культурний знак стає засобом організації

суб'єктної поведінки особистості у період її дорослішання. Тому гендерна ідентичність виступає узагальненим образом Я як особистісного утворення, що характеризує усвідомлене самовизначення дівчат і хлопців у системі гендерних цінностей, спрямування на андрогінні моделі поведінки, підпорядкованість статевої ролі самоотождоженню ширшому соціально-рольовому самовизначенню [2, с. 39].

Підлітковий вік – це вік відкриття свого «Я», формування особистості, з одного боку, і вік формування світогляду – з іншого. В яких складних відносинах ці два аспекти не перебували б до моменту основних змін підліткового віку – процесу статевого дозрівання, безперечно, що у сфері культурного розвитку вони є центральними, найважливішими і значущими серед усіх інших, які характеризують цей вік. Соціальна ситуація розвитку визначає цілковито і повністю ті форми і той шлях, слідуючи яким дитина набуває нових властивостей особистості, черпаючи їх із соціальної дійсності, як із головного джерела розвитку, той шлях, на якому соціальне стає індивідуальним [1; 3].

Досліджуючи психологічні закономірності та специфічні особливості процесу особистісного зростання підлітків, І. Булах розглядає природу моральної свідомості як основу цього процесу. Вчена розкриває сутність поняття «особистісне зростання підлітка» як процес самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття у самому собі моральних якостей і моральних почуттів та піднімає особистість до осмисленого переживання власних дій як вільних, відповідальних вчинків [1].

Результати досліджень структури предмету відповідальності свідчать про те, що у підлітковому віці більшість відповідальних учинків стосується сфери життєвиявлення та самоствердження Я у праці, пізнанні і матеріальному житті. Характеризуючи феномен відповідальної та безвідповідальної поведінки як тип активності суб'єкта, М. Савчин визначає типи відповідальності, характерні для підлітків: вибіркова відповідальність, прагматична відповідальність, псевдовідповідальність, безвідповідальність. Понад третину відповідальних учинків школярі цього віку здійснюють у сфері особистісних стосунків та взаємодії. Значно рідше виявляють відповідальність за інших людей та групи і лише в поодиноких випадках – за саморозвиток, функціонування і становлення Я [3, с. 223].

Особистісне зростання сучасного підлітка супроводжується цілим рядом типових та специфічних властивостей: появою нової мотивації – глобального інтересу до власної особистості, особистісної рефлексії як здатності до самоаналізу власних якостей, емоційно-ціннісного самоствавлення як осмислення цілого світу нових власних емоцій та почуттів; виникненням особистісної саморегуляції як здатності довільно приймати і реалізовувати рішення; рольовим самовизначенням індивіда як представника референтної групи через прийняття певної рольової і моральної позиції; прагненням відійти від об'єктивної моралі і створити суб'єктивну (автономну) мораль; інтересом до моральних якостей власної особистості; вимогливістю до однолітків і до себе у дотримуванні слова, обіцянок та виконанні обов'язків; усвідомленням власної наступності як

здатності схоплювати реальне (взаємини, поведінку) та потенційне (ідеальне, належне) [1].

У контексті психологічних досліджень з проблеми становлення особистості підліток розглядається як суб'єкт вибору власних гендерних просторів (співвідношення статевоповідного Я-ідеального та Я-реального), життєвої стратегії у патріархальній чи егалітарній системі координат. Як зазначає О. Кікінежді, у підлітковому віці відбувається орієнтація не лише на об'єктивні умови і взірць дії, а й на власні якості (особливості, уміння, знання, риси характеру) як вирішальні умови розв'язання проблеми, що, у свою чергу, знаменує собою перехід до нового типу суб'єктності, до орієнтування на однолітків тотожної статі як суб'єкта дії. Окрім цього, із дорослішанням підлітки освоюють нові гендерні ролі, при цьому джерелом нормативів гендерної поведінки залишається для них середовище, яке «вимагає» дотримання певних статево-типізованих правил, прийнятих у родині, школі, колі однолітків. Саме на цих уявленнях, які виступають мотиваційною основою набуття гендерної ідентичності, вибудовується позиційне бачення власного гендерного Я [2].

Міркування на тему особистісних рис, які притаманні чоловікам і жінкам, і можливих статевих відмінностей щодо захоплень та інтересів є досить гнучкими у молодшому підлітковому віці. Проте, пізніше статево-рольові настанови втрачають свою гнучкість і хлопці з дівчатами демонструють нетерпимість до поведінки, яка не відповідає гендерно-рольовим стереотипам. Очевидно, що вікове неприйняття підлітками дій, не характерних для відповідної статі пояснюється процесом статевої інтенсифікації – посилення статевих відмінностей, пов'язаних із надмірною необхідністю слідувати статевим ролям внаслідок вступу у пубертатний період [5, с. 687].

О. Кікінежді експериментально доведено, що формування цілісної Я-концепції підлітків пов'язане із неузгодженістю та амбівалентністю характеристик образів-Я (Я-реальний/а та гендерними образами Я-дорослий чоловік/жінка та хлопчик/дівчинка з еталонними образами Я-ідеальний(а), які можуть бути як фруструючими, так і активізуючими чинниками у побудові андрогінного образу як узгодженого поєднання показників фемінно-маскулінних ототожнень [2, с. 198].

Розглядаючи розвиток Я-концепції підлітків через призму засвоєння суспільного досвіду, варто акцентувати на тому, що становлення зростаючої особистості відбувається не на основі простого і примітивного наслідування взірців та моделей поведінки, а у процесі реальної міжособистісної взаємодії, на основі власних думок, почуттів, переживань.

Підлітки засвоюють соціальні стереотипи поведінки чоловіків і жінок, їх соціальні ролі, які закріплені у суспільстві. Суспільство очікує, щоб жінка у певній мірі була більш дисциплінованою, виконавчою, аніж самостійною і незалежною, у більшій мірі здатною співпереживати, схилитись до чужої точки зору, аніж наполягати на власній позиції. Жінка повинна бути терпеливою, вміти прощати і поступатись, а роль чоловіка передбачає мужню, активну і самостійну поведінку, незалежність суджень і вчинків. Тобто гендерна роль

чоловіка є більш індивідуальною, аніж жінки, яка проявляється у залежності і покірності [4, с. 339].

Отже, теоретичний аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що у старшому підлітковому віці складаються усі передумови для становлення гендерної ідентичності, оскільки характерним є якісно новий рівень розвитку самосвідомості та специфічне психологічне новоутворення – почуття дорослоречності, розвиток особистісної рефлексії, нова соціальна ситуація розвитку, суперечність між необхідністю наслідувати стереотипні взірці поведінки і прагненням утвердити власні цінності та правила, потреба у спілкуванні з особами іншої статі.

Відтак, особистісне зростання підлітків, яке визначається науковцями як процес самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного Я, є значущим чинником становлення гендерної ідентичності у період дорослішання особистості, що спонукає її до осмисленого переживання власних дій як вільних, відповідальних вчинків.

Література:

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків : реалії і перспективи : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 340 с.
2. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 400 с.
3. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.
4. Фельдштейн Д. И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности : избранные труды. Москва : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 1999. 672 с.
5. Шэффер Д. Дети и подростки: психология развития. Санкт-Петербург : Питер. 2003. 976 с.

Якименко І. П., студентка VI курсу

*Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДО УМОВ ЗАДАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Адаптація – це пристосування організму до нових обставин, а для дитини ДНЗ саме і є новим, ще невідомим простором, із новим середовищем, новими взаєминами.

Ознаки дезадаптації:

1. Несформованість позитивного настановлення на відвідування дитячого закладу. Важливо сформувати у дитини позитивне очікування майбутніх змін.